

Hallituksen esitys Eduskunnalle vaalikelpoisuusikärajaa ja täysi-ikäisyysrajaa koskevien säännösten muuttamisesta.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.

Hallitus esittää valtiopäiväjärjestyksessä olevan vaalikelpoisuusikärajan sekä holhouslain täysi-ikäisyysrajan alentamista 20 ikävuodesta 18 vuoteen. Eräät muut lainsäädännössämme esiintyvät ikärajat liittyvät kiinteästi täysi-ikäisyysrajaan. Siksi esitetään muutoksia kunnalliseen vaalikelpoisuuteen ja tuotantokomitean jäsenen vaalikelpoisuuteen sekä oikeuteen tehdä testamentti, käyttää itsenäistä puhevaltaa

omaa henkilöään koskevassa asiassa oikeudenkäynnissä, ilmoittaa rikos syytteeseen ja syyte-oikeuden käyttämiseen rikosasioissa, työ- ja oppisopimusten tekemiseen, oikeuteen muuttaa sukunimensä sekä lastensuojelutoimenpiteiden kohdistamiseen nuoreen henkilöön ja tällaisen henkilön pitämiseen sosiaalilautakunnan huostassa. Uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1976.

YLEISPERUSTELUT.

1. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu.

1.1. Lainsäädäntö.

Holhouslain mukaan henkilö, joka ei ole täyttänyt 20 vuotta, on holhouksenalainen. Holhouksenalaisuus voi päättyä aikaisemminkin, sillä holhouslain 18 §:n (343/69) mukaan holhouksenalaisuus päättyy alaikäisen solmiessa avioliiton. Säännös koskee myös erivapauden nojalla solmittuja avioliittoja, joten mitään täsmällistä alinta ikärajaa täysivaltaisuuden saavuttamiselle ei ole. Holhouksenalaisuus voi myös jatkua henkilön täytettyä 20 vuotta ilman holhottavaksi julistamista. Holhouslain mukaan alaikäisen holhooja voi holhotin täytettyä 19 vuotta esittää tuomioistuimelle holhouksenalaisuuden pitentämistä, jos hän katsoo, että holhotti ei alaikäisyytensä aikana saavuta täysivaltaisuuden vaatimaa kypsyyttä ja vakavuutta. Tuomioistuin voi tällöin holhottia kuultuaan pitentää holhousaikaa enintään siihen asti, kunnes asianomainen täyttää 24 vuotta. Käytännössä holhouksenalaisuuden pitentäminen on erittäin harvinainen toimenpide.

Alaikäinen henkilö on pääsääntöisesti vailla oikeustoimikelpoisuutta eikä saa hallita omaisuuttaan. Pätevät tahdonilmaisut hänen puolestaan antaa tai vastaanottaa holhooja, joka

myös voi joko ennakolta tai jälkikäteen hyväksyä alaikäisen tahdonilmaisut. Lisäksi holhooja edustaa alaikäistä viranomaisen luona. Kuitenkin 15 vuotta täyttänyt saa hallita, mitä hän omalla työllään on ansainnut, ja 15 mutta ei 20 vuotta täyttäneellä on oikeus holhoojansa ohella käyttää puhevaltaa henkilöään koskevassa asiassa.

Lainsäädännössämme on varsin runsaasti erilaisia ikärajoja, joilla ei ole yhteyttä keskenään. Holhouslain täysi-ikäisyysraja on edelleen merkityksellinen taloudellista toimintaa säätelevässä lainsäädännössä. Liiketoiminnan harjoittaminen edellyttää yleensä täysivaltaisuutta. Eräissä tapauksissa liiketoiminnan harjoittamisen edellytykseksi on määrätty täysi-ikäisyysrajaa korkeampi ikä, esimerkiksi kiinteistönvälittäjän ja matkatoimistoliikkeen harjoittajan tulee olla 25 vuotta täyttänyt.

Muussa lainsäädännössä täysi-ikäisyysraja on merkitsevä lähinnä vanhimmissa säännöstoissa. Näistä voidaan esimerkkinä mainita yhdistyslaki, jonka eräät säännökset edellyttävät täysivaltaisuutta.

Lainsäädännössämme yleisin ikäraja on nykyisin 18 vuotta. Keskeisin merkityksensä sillä on työ- ja sosiaalilainsäädännön aloilla.

Henkilö, joka on täyttänyt 18 vuotta, on holhouksenalaisuudestaan huolimatta itse oi-

keutettu työntekijänä solmimaan työsopimuksen. Jos vajaavaltainen on täyttänyt 18 vuotta, ei hänen holhoojallaan ole oikeutta määrätä myöskään työsopimuksen purkamisesta. Toisaalta alle 18-vuotiaat luetaan nuoriksi työntekijöiksi, joihin työsuojelusäännökset erityisesti kohdistuvat. Sosiaalilainsäädännössä 18 vuoden ikä muodostaa sen rajan, jossa nuorten lainsäädännölliset siteet vanhempiinsa pääsääntöisesti katkeavat. Niinpä useimpien eläkelakien ja muiden toimeentuloturva koskevien säännösten mukaan huoltovelvolliseksi luetaan alle 18-vuotiaasta lastaan tai ottolastaan elättävä henkilö. Eräät eläkelakien mukaiset etuudet lakkaavat nuoren täyttäessä 18 vuotta ja vastaavasti huoltajan oikeus tiettyihin avustuksiin lakkaa huollettavan täyttäessä 18 vuotta.

Perheoikeuden alalla lapsen elatuksesta annetun, 1 päivänä lokakuuta 1976 voimaan tulevan lain (704/75) mukaan lapsen oikeus saada elatusta vanhemmiltaan päättyy pääsääntöisesti, kun hän täyttää kahdeksantoista vuotta. Tämän ikärajan jälkeen vanhemmat vastaavat lapsen koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista, mikäli se harkitaan kohtuulliseksi.

1.2. Muutoksen syyt.

Sekä vaalikelpoisuus- että täysivaltaisuuslain sääntelyssä on kiinnitettävä huomiota siihen, millainen nuorten asema on tämän hetken yhteiskunnassa. Yhteiskunnan nykyisin kansalaisten koulutustasolle asettamat vaatimukset sekä teollistumisesta ja työpaikkojen alueellisesta jakautumisesta johtuva muuttoliike aiheuttavat, että nuoret joutuvat joko koulutuksensa tai työpaikkansa vuoksi usein irroittautumaan kotoaan jo ennen 20 vuoden ikää. Tällaiset nuoret vastaavat myös yleensä itse omista elinehdoistaan ja toimivat itsenäisesti siitä huolimatta, että he ovat vailla muodollista, laissa säädettyä täysivaltaisuutta.

Sellaisten nuorten kohdalla, jotka kokonaan tai pääasiallisesti itse huolehtivat toimeentulostaan, ei 20 vuoden ikäraja enää vastaa tosiasiallisesti vallitsevaa tilannetta jo senkin johdosta, että 15 vuotta täyttänyt henkilö voi itse määrätä työansioistaan. Täysivaltaisuuden ikäraja aiheuttaa kuitenkin eräitä käytännöllisiä vaikeuksia, sillä alle 20-vuotias nuori joutuu tiettyihin toimenpiteisiin hankkimaan holhoajansa muodollisen suostumuksen.

On yleisesti tunnettua, että nuorten fyysinen kehitys, tiedon tason kohoaminen sekä

henkinen kypsyminen on nopeutunut. Samalla myös nuorten kasvatuksessa ja koulutuksessa noudatetut tavoitteet ovat muuttuneet. Eräänä keskeisimpänä tavoitteena nähdään nuorten aloitteellisuuden sekä itsenäisyyden tukeminen ja kannustaminen. Nämä pyrkimykset ovat tulleet näkyviin muun muassa koulu- ja opinto-demokratian muodossa pyrkimyksenä lisätä nuorten mahdollisuuksia osallistua heidän omaa koulutustaan ja asemaansa koskevaan päätöksentekoon.

Myös nuorten yhteiskunnallinen toiminta on laajentunut ja voimistunut. Tätä pidettäneen yleisesti myönteisenä kehityksenä. Äänioikeusikärajan alentaminen 18 vuodeksi, mikä toteutettiin vuonna 1972, voidaan nähdä osoituksena siitä, että nuorten toimintamahdollisuuksia säänneltäessä tulee eräänä päätavoitteena olla myönteinen suhtautuminen nuorten yhteiskunnalliseen toimintaan ja tällaisen toiminnan tukeminen.

Täysivaltaisuuslain sääntelyssä on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä siihen, että läheisesti täysivaltaisuuteen liittyvät ikärajat muodostuvat yhdenmukaisiksi. Kuten jo edellä on todettu, on sosiaalilainsäädännössä yleisimmin seurattu 18 vuoden ikäraja, joka myös on asetettu äänioikeuden ikärajaksi. Tämän lisäksi on pidettävä suotavana, että täysivaltaisuuslain sääntelyssä voidaan päästä myös kansainvälisesti yhdenmukaiseen säännöstöön. Sen jälkeen kun Suomessa kevättalvella 1973 annettiin eduskunnalle hallituksen esitys täysi-ikäisyysrajan alentamisesta 18 vuoteen, on vastaava muutos toteutettu Ruotsissa, ja Tanskassakin on tarkoitus antaa asiasta esitys lähiaikoina. Mainitun eduskunnalle annetun esityksen antamisen jälkeen on täysi-ikäisyysraja alennettu 18 vuoteen myös Saksan Liittotasavallassa, Ranskassa, Luxemburgissa ja Italiassa. Yhdistyneessä Kuningaskunnassa ikäraja on jo vuodesta 1969 ollut 18 vuotta. Tämä 18 vuoden täysi-ikäisyysraja on tavallisin myös sosialistisissa maissa. Euroopan neuvoston ministerikomitea on vuonna 1972 hyväksynyt suosituksen täysi-ikäisyysrajan alentamisesta jäsenmaissa 18 vuoteen.

1.3. Eduskunnan toivomukset ja lausumat.

Hyväksyessään vuonna 1969 täysivaltaisuus- ja äänioikeusikärajaksi 20 vuotta eduskunta edellytti, että hallitus kiireellisesti tutkituttaa täysivaltaisuus- sekä erityisesti valtiollisen ääni-

oikeusikärajan alentamisen mahdollisuuden sekä antaa sitä koskevan esityksen eduskunnalle. Valtiollisen sekä kunnallisen äänioikeusikärajan alentaminen toteutettiin vuonna 1972 valtiopäiväjärjestyksen, kansanedustajain vaaleista annetun lain, tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annetun lain ja kunnallislain muuttamista koskevien lakien sekä kunnallisvaalilain antamisella (357, 358, 359, 360 ja 361/72).

1.4. Aikaisemmat hallituksen esitykset.

Eduskunnalle on samassa asiassa annettu hallituksen esitykset n:ot 36 ja 48/1973 vp. Asia on valmistelevalle lähetetty käsiteltäväksi perustuslakivaliokuntaan, joka on pyytänyt asiaa lausunnon lakivaliokunnalta sekä laki- ja talousvaliokunnalta. Molemmat viimeksi mainitut valiokunnat ovat antaneet lausuntonsa, mutta

perustuslakivaliokunta ei ehtinyt käsitellä asiaa loppuun vuoden 1975 valtiopäivillä, joten esitys raukesi. Lakivaliokunta on antamassaan lausunnossa n:o 2/1973 vp. esittänyt, että mainittuihin hallituksen esityksiin sisältyvät lakiehdotukset hyväksyttäisiin ottaen huomioon lausunnossa tehty, tässä esityksessä jäljempänä kohdassa 2.3. selostettu huomautus. Laki- ja talousvaliokunta on lausunnossaan n:o 2/1973 vp. esittänyt hallituksen esitykseen n:o 36 sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä.

2. Riippuvuus muista esityksistä.

Esitys olisi lokakuussa 1976 pidettävien kunnallisvaalien ehdokasasettelun kannalta käsiteltävä kiireellisesti ja siten ennen kuin eduskunnalle jo annettu esitys uudeksi kunnallislaki (hall. esit. n:o 140/1975 II vp.).

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.

1. Yleistä.

Niistä lukuisista lainsäädännössämme olevista säännöksistä, joihin liittyy 20 tai 21 vuoden ikäraja, on, samalla kun täysi-ikäisyysraja ja vaalikelpoisuusikäraja ehdotetaan alennettavaksi 20 vuodesta 18 vuoteen, ehdotettu muutettaviksi ne lainkohdat, jotka kiinteästi koskevat henkilön itsenäistä päätösvaltaa. Ehdotettu muutos tulee toteutuessaan merkitsemään ikärajan alenemista 18 vuoteen kaikissa niissä lainkohdissa, joissa on kysymys täysi-ikäisyydestä ilman, että laissa erityisesti mainitaan täysi-ikäisyyden ikäraja.

Lainsäädännössämme on lukuisia muitakin tiettyä ikää edellyttäviä säännöksiä. Erityisesti tällaisia on sosiaaliturvaa, hoitoa, huoltoa ja rangaistuksia koskevassa lainsäädännössä. Samoin niitä on säännöksissä, jotka koskevat kelpoisuutta toimia ammatissa tai tehtävässä tai ryhtyä johonkin määrättyyn oikeudelliseen toimenpiteeseen esimerkiksi tuomioistuimessa tai hallintomenettelyssä. Nämä eivät kuitenkaan liity täysi-ikäisyysrajaan niin kiinteästi, että ne olisi tässä yhteydessä muutettava. Ikäraja on perusteellisesti harkittava kussakin tapauksessa ilmenevien erityisten näkökohtien valossa. Esityksen ulkopuolelle on myös jätetty kysymykset oikeudesta edustaa vajaavaltaita hallinto-

menettelyssä sekä vajaavaltaisen oikeudesta käyttää itse puhevaltaa hallintoviranomaisten luona, koska hallintomenettelyä koskeva lainsäädäntö on parhaillaan kokonaisuudessaan uudistettavana.

2. Lakien mukaiset perustelut.

2.1. Valtiopäiväjärjestys.

Valtiopäiväjärjestyksen 7 §:n 1 momenttia (357/72) ehdotetaan muutettavaksi siten, että vaalikelpoinen on henkilö, joka ei ole holhouksenalainen. Koska holhouslain 16 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että henkilö, joka on täyttänyt 18 vuotta, ei ole holhouksenalainen, merkitsee tämä muutos voimassa olevan vaalikelpoisuusikärajan alenemista 18 vuoteen. Koska valtiopäiväjärjestyksen 6 §:n mukaan jokainen Suomen kansalainen, joka ennen vaalivuotta on täyttänyt 18 vuotta, on vaalioikeutettu, merkitsee vaalikelpoisuusikärajan aleneminen sitä, että äänioikeus- ja vaalikelpoisuusikärajat tulevat samoiksi.

2.2. Kunnallislaki.

Täysi-ikäisyysrajan alentamista koskeva hallituksen esitys on laadittu voimassa olevan kun-

nallislain (642/48) pohjalle siten, että kun-
nallislain 16 §:ssä (360/72) säädettäisiin kun-
nallisen vaalikelpoisuuden ikärajaksi valtiopäi-
väjärjestyksen muutosta vastaavasti 18 vuotta.

2.3. Holhouslaki.

Holhouslain 16 §:ää (343/69) ehdotetaan muutettavaksi siten, että voimassa oleva 20 vuoden täysi-ikäisyysraja alenee kahdella vuodelle. Täysi-ikäisyysrajan alentuessa 18 vuodeksi tulee myös holhouslain 17 § (343/69) muutettavaksi siten, että holhousajan pitennystä voitaisiin hakea alaikäisen täytettyä 17 vuotta. Pitennys olisi edelleenkin voimassa neljä vuotta ja se tulisi siis lakkaamaan vajaavaltaisen täyttyessä 22 vuotta. Lain 18 §:n (343/69) säännös ehdotetaan muutettavaksi siten, että holhouksenalaisuus lakkaisi, jos vajaavaltainen solmii avioliiton ennen kuin hän on täyttänyt 18 vuotta tai 17 §:n nojalla pitennetyn vajaavaltaisuuden kestäessä.

Holhouslain muuttaminen ehdotetulla tavalla ei tule aiheuttamaan muutoksia sellaiseen elatusvelvollisuuteen, joka on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa päättymään lapsen saavutettua sopimuksessa tai päätöksessä määrätyn 18 vuotta korkeamman iän. Muutos ei myöskään tule vaikuttamaan sellaiseen elatusvelvollisuuteen, joka on vahvistettu päättymään lapsen saavutettua määrätyn, 18 vuotta alhaisemman iän. Lapsen elatuksesta annetun lain tullessa voimaan 1 päivästä lokakuuta 1976 tulee viimeksi mainituissa tapauksissa kuitenkin mahdolliseksi vaatia tuomioistuimessa elatusvelvollisuuden jatkamista 18 ikävuoteen asti.

Eräissä tuomioistuimen päätöksissä elatusvelvollisuus on määrätty jatkumaan siihen saakka, kunnes lapsi tulee täysivaltaiseksi määrättyä ikää mainitsematta. Tällaisia päätöksiä lienee annettu varsinkin siinä vaiheessa, jolloin jo on ollut tiedossa, että täysivaltaisuusikäraja tulee vastaisuudessa alenemaan ja elatusvelvollisuuden päättyminen on haluttu sitoa kunakin hetkenä voimassa olevaan täysi-ikäisyysrajaan. Sen jälkeen kun täysivaltaisuusikärajaa vuonna 1969 alennettiin 21 vuodesta 20 vuoteen, on ilmenyt epäselvyyttä varsinkin täytäntöönpanovaiheessa, miten tällaisia päätöksiä ja sopimuksia on tulkittava.

Eduskunnan lakivaliokunta on hallituksen aikaisempia samaa asiaa koskevia esityksiä

eduskunnassa käsiteltäessä perustuslakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa kiinnittänyt huomiota yhdenmukaisen käytännön tarpeellisuuteen tässä suhteessa. Hallituksen esityksessä on katsottu, että jos elatusvelvollisuus on sopimuksessa tai päätöksessä määrätty päättymään lapsen tullessa täysivaltaiseksi, on tällaisia sopimuksia ja päätöksiä tulkittava niin, että elatusvelvollisuuden päättymisen kannalta on ratkaisevana pidettävä kulloinkin voimassa olevan lain mukaista yleistä täysivaltaisuusikää eikä esimerkiksi sitä täysivaltaisuusikää, joka on ollut voimassa sopimusta tehtäessä tai päätöksen antamishetkellä. Tämän vuoksi ehdotetaan voimaantulosäännöksen 3 momenttiin otettavaksi nimenomainen säännös, jonka mukaan elatusvelvollisuus näissä tapauksissa päättyy silloin, kun lapsi on täyttänyt muutettavaksi ehdotetussa holhouslain 16 §:ssä tarkoitetun 18 vuoden iän. Sellaisia päätöksiä, joissa elatusvelvollisuus on määrätty päättymään lapsen tullessa täysivaltaiseksi, on edellä sanotun mukaisesti tulkittava siten, että elatusavun suorittaminen on sidottu kulloinkin voimassa olevaan yleiseen täysivaltaisuusikään. Näin ollen ei myöskään vajaavaltaisuuden pitentäminen yli 18 vuoden ikärajan tai holhottavaksi julistaminen 18 vuoden ikärajan saavuttamisen jälkeen tule sinänsä aiheuttamaan, että myös velvollisuus suorittaa elatusapua tulisi vastaavasti ulottumaan yli 18 vuoden iän, ellei samassa yhteydessä ole erikseen vaadittu elatusvelvollisuuden kestoajan pitennystä ja ellei tätä vaatimusta ole hyväksytty.

Edellä selostettuja elatusvelvollisuuden päättymisajankohtaa määritteleviä periaatteita on sovellettava myös silloin, kun elatuksesta tehtyä sopimusta tai siitä annettua päätöstä tämän lain voimaantulon jälkeen sopimuksen kohtuuttomuuden tai muuttuneiden olosuhteiden perusteella kanteen johdosta muutetaan tuomioistuimen päätöksellä ja elatusapua on alkuperäisessä sopimuksessa tai päätöksessä määrätty suoritettavaksi aikaisempaan täysivaltaisuusikärajaan saakka. Olosuhteiden muuttamisena ei ehdotuksen mukaan olisi pidettävä sitä, että lapsi lain voimaan tultua tulee täysivaltaiseksi täytettyään 18 vuotta.

Kysymys elatusapumaksujen perintävaltuudesta lapsen tultua täysi-ikäiseksi on tullut esille jo aikaisemmin alennettaessa vuonna 1969 täysi-ikäisyysraja 21 vuodesta 20 vuoteen. Oikeusministeriössä suoritettu selvitys näyttää

osoittavan, että täytäntöönpanomenettelyssä täysivaltaisuusikärajan alentamisen vaikutuksia on tulkittu niin, että perintävaltuus säilyy lapsen huoltajalla myös sen jälkeen kun lapsi on saavuttanut täysivaltaisuusikärajan, jos elatusmaksu on erääntynyt ennen kuin lapsi on tullut täysivaltaiseksi. Jos täysivaltaisuusikäesityksen mukaisesti alennetaan 18 vuoteen, on siis ennen 18 vuoden ikärajan saavuttamista erääntyneet elatusapumaksut edelleen suoritettava lapsen huoltajalle siitä huolimatta, että lapsi on saavuttanut täysivaltaisuuden. Tämä perustuu siihen, että lapsen huoltaja on myös yleensä lapsen nähden elatusvelvollinen ja hän on joutunut vastaamaan yksin lapsen elatuksesta siltä ajalta, jolloin elatusapumaksut on jätetty suorittamatta. Sen sijaan käytännössä on ilmennyt epätietoisuutta siitä, kenelle elatusapumaksut on suoritettava, jos elatusta on sopimuksessa tai päätöksessä määrätty maksettavaksi lapsen huoltajalle, mutta lapsi on jo ennen elatusapumaksujen erääntymistä saavuttanut täysivaltaisuuden. Tämän vuoksi on esitykseen katsottu tarpeelliseksi ottaa nimenomainen säännös siitä, että täysivaltaisuusien saavuttamisen jälkeen erääntyneet elatusapumaksut on aina suoritettava täysivaltaiseksi tulleen lapselle, joka useassa tapauksessa esimerkiksi opiskelun aikana ei asu enää samassa taloudessa aikaisemman huoltajansa kanssa ja joutuu tämän johdosta itse huolehtimaan asumisensa ja toimeentulonsa aiheuttamien kustannusten suorittamisesta.

2.4. Perintökaari.

Testamentintekokelpoisuutta koskeva perintökaaren 9 luvun 1 §:n säännös (344/69) asettaa yleisen ikärajan testamentin tekemistä koskevalle oikeustoimelle. Testamentintekokelpoisuuden ikärajan sääntelyssä tulevat tämän vuoksi huomioon otettaviksi ne samat näkökohdat, jotka ovat yleisen täysivaltaisuusien sääntelyn perustana. Tämän vuoksi ehdotetaan säännöstä muutettavaksi siten, että myös testamentintekokelpoisuuden yleiseksi ikärajaksi tulisi 18 vuoden ikä. Muutoksen ulottuvuutta ennen lain voimaantuloa tehtyihin testamentteihin olisi kuitenkin voimaantulosäännöksellä rajoitettava siten, että ennen lain voimaantuloa kuolleen henkilön testamentteihin olisi sovellettava aikaisempaa lakia.

2.5. Laki tuotantokomiteoista.

Tuotantokomiteoista annetun lain 5 §:n (349/69) mukaan on tuotantokomitean jäsenen vaalikelpoisuuden ehtona muun muassa, että hän on täyttänyt kaksikymmentä vuotta. Koska säännöksessä mainittu ikäraja on säädetty silmällä pitäen voimassa olevaa täysivaltaisuusikärajaa, ehdotetaan sanotun 5 §:n 1 momenttia muutettavaksi siten, että ikäraja alennettaisiin 18 vuoteen.

2.6. Oikeudenkäymiskaari.

Oikeuskäytännössä on ilmennyt epäselvyyttä siitä, kenellä on oikeus käyttää alaikäisen puhevaltaa lapsen elatusta koskevassa asiassa, kun kysymys on lapsen oikeudesta saada elatusta hänen tultua täysivaltaiseksi. Eräät oikeuskäytännössä annetut ratkaisut näyttävät viittaavan siihen, että lapsen laillisella edustajalla ei olisi oikeutta lapsen puolesta käyttää puhevaltaa tällaisissa tapauksissa ja että myöskään lapsi itse ei alaikäisyytensä aikana voisi käyttää puhevaltaa hänelle täysivaltaisuuden saavuttamisen jälkeen tulevasta elatuksesta. Lapsen elatuksesta annetun lain 3 §:n 2 momentin mukaan lapsen oikeus saada elatusta tulee päättymään lapsen täyttäessä 18 vuotta. Koska hallituksen esityksen mukaan myös yleinen täysivaltaisuusikäraja tulisi olemaan 18 vuotta, on oikeuskäytännössä esiintyneiden tulkintavaikkeuksien johdosta katsottu tarpeelliseksi ehdottaa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 1 momenttiin sisällytettäväksi nimenomainen säännös siitä, että holhoojalla on oikeus käyttää vajaavaltaisen puhevaltaa myös silloin, kun kysymys on lapsen oikeudesta saada elatusta täytettyään 18 vuotta. Tällä tavoin voidaan muun muassa turvata se, ettei lapsi, joka olisi oikeutettu saamaan elatusta 18 vuotta täytettyään, joutu tuon ikärajan täytettyään jäämään väliaikaisesti vaille hänelle kuuluvaa elatusapua.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan vajaavaltaisen henkilöä koskevassa asiassa vajaavaltaisella, jonka vajaavaltaisuus ei johdu mielisairaudesta, heikontuneesta mielentilasta tai muusta niihin verrattavasta syystä, on oikeus itse yksinään käyttää puhevaltaa, jos hän on täyttänyt 20 vuotta. Sanotun luvun 2 §:n mukaan rikosasiassa, jossa vastaaja on vajaavaltainen, holhoojalla on oikeus

itsenäisesti käyttää puhevaltaa syyntakeisen holhottavansa puolesta, milloin tämä ei ole täyttänyt 20 vuotta. Mainitut lainkohdat olisi muutettava ehdotuksen mukaista täysivaltaisuusikärajaa vastaaviksi.

2.7. Rikoslain voimaannapemisesta annettu asetus.

Rikoslain voimaannapemisesta annetun asetuksen 17 §:n 3 momentissa on oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 2 momenttia vastaava säännös oikeudesta ilmoittaa rikos syyteeseen ja syyteoikeuden käyttämisestä rikosasioissa. Myös tämä lainkohta olisi muutettava ehdotuksen mukaista täysivaltaisuusikärajaa vastaavaksi. Mainittujen säännösten sanamuoto ehdotetaan samalla yhdenmukaistettavaksi.

2.8. Lastensuojelulaki.

Lastensuojelulain (52/36) 22 §:n 1 momentin (346/69) mukaan sosiaalilautakunnan päättämä sanotun lain 9 §:n 2 momentin c, d ja e kohdan mukainen suojelutoimenpide lakkaa nuoreen henkilöön eli henkilöön nähden, joka toimenpiteeseen ryhtyessä oli täyttänyt 16 mutta ei 18 vuotta, hänen täyttäessään 20 vuotta, jollei lautakunta katso olevan syytä lakkauttaa sitä aikaisemmin. Lain 23 §:n 4 momentissa taas säädetään, että lapsen tai nuoren henkilön, joka mainitaan lain 8 §:n 1 momentin e kohdassa tai saman pykälän 2 momentissa, pitäminen lautakunnan huostassa lakkaa viimeistään hänen täyttäessään 20 vuotta, ei kuitenkaan aikaisemmin kuin vuoden kuluttua huostaanotosta. Kummankin lainkohdan mukaan suojelutoimenpide lakkaa viimeistään asianomaisen saavuttaessa yksityisoikeudellisen täysi-ikäisyyden. Se, että täysivaltaisuuden saavuttamiselle tässä suhteessa on annettu ratkaiseva merkitys kyseisiä ikärajoja määrittäessä, ilmenee myös lastensuojelulain 24 §:n säännöksestä, jonka mukaan suojelutoimenpiteet nuoreen henkilöön nähden lakkaavat heti, jos hän solmii avioliiton ja holhouksenalaisuus tämän johdosta holhouslain 18 §:n nojalla päättyy. Tämän vuoksi ehdotetaan lastensuojelulain 22 §:n 1 momentissa ja 23 §:n 4 momentissa esiintyvät 20 vuoden ikärajat alennettaviksi 18 vuoteen.

2.9. Oppisopimuslaki, merimieslaki ja sukunimilaki.

Oppisopimuslain (422/67) 4 §:n perusteella 18 vuotta täyttänyt alaikäinen saa oppilaana itse tehdä oppisopimuksensa ja merimieslain (341/55) 10 §:n 3 momentin mukaan itse työsopimuksensa. Kummastakin lainkohdasta ehdotetaan poistettavaksi 18 vuotta täyttäneeseen viittaava alaikäinen-sana. Muutos on ainoastaan lakitekniinen eikä aiheuta asiallisia muutoksia mainittuihin säännöksiin.

Sukunimilain (328/20) 13 §:n 2 momentin mukaan alaikäistä, joka on täyttänyt 18 vuotta, on kuultava, jos hänen holhoojansa on pannut vireille hänen sukunimensä muuttamishakemuksen ja kuuleminen voi vaivatta ja ilman ajanhukkaa tapahtua. Täysi-ikäisyysrajan alentuessa 18 vuoteen tämä säännös käy tarpeettomaksi.

3. Voimaantulo.

Koska hallituksen esityksessä ehdotetaan kunnallislain 16 §:ää muutettavaksi siten, että kunnallisen vaalikelpoisuuden ikäraja alennettaisiin 18 vuoteen, liittyy esitys seuraavien, lokakuussa 1976 toimeenpantavien kunnallisvaalien järjestämiseen. Tämän lisäksi esityksessä ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 1 momenttia muutettavaksi siten, että vajaavaltaisen lapsen holhoojalla olisi puhevalta lapsen elatusta koskevista asioista myös silloin, kun asiassa on kysymys elatuksesta lapsen saavutettua esityksessä tarkoitetun täysivaltaisuusiän eli 18 vuotta. Lapsen elatuksesta annetun lain mukaan päättyy lapsen oikeus saada elatusta lapsen täyttäessä 18 vuotta, jollei lapsi tarvitse elatusta koulutusta varten. Tässä esityksessä ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 1 momentin muutos tulisi taakaamaan sen, että alle 18 vuotiaalle lapselle voitaisiin huoltajan esittämästä vaatimuksesta vahvistaa suoritettavaksi elatusapua lapsen koulutusta varten vielä senkin jälkeen kun lapsi on täyttänyt 18 vuotta, jos koulutuksen tarve jo elatusapua vahvistettaessa on arvioitavissa.

Koska on pidettävä tärkeänä, että ehdotetut säännökset tulisivat voimaan hyvissä ajoin ennen seuraavia kunnallisvaaleja sekä ennen lapsen elatuksesta annetun lain voimaantuloa, edellytetään, että ehdotetut lait tulisivat voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1976.

4. Säättämisjärjestys.

Valtiopäiväjärjestyksen 7 §:n muuttaminen edellyttää valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n mukaista säättämisjärjestystä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

valtiopäiväjärjestyksen 7 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan valtiopäiväjärjestyksen 7 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 12 päivänä toukokuuta 1972 annetussa laissa (357/72), näin kuuluvaksi:

7 §.

Vaalikelpoinen edustajaksi on asuinpaikkaan katsomatta jokainen vaalioikeutettu, joka ei ole holhouksenalainen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 197 .

2.

Laki

kunnallislain 16 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 27 päivänä elokuuta 1948 annetun kunnallislain 16 §, sellaisena kuin se on 12 päivänä toukokuuta 1972 annetussa laissa (360/72), näin kuuluvaksi:

16 §.

Vaalikelpoinen kunnan luottamustoimiin on, mikäli niistä ei ole erikseen säädetty, jokainen kunnassa asuva henkilö, jolla 15 §:n mukaan on äänioikeus ja joka ei ole holhouksenalainen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 197 .

3.

Laki

holhouslain muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 19 päivänä elokuuta 1898 annetun holhouslain 16 §, 17 §:n 1 momentti ja 18 §, sellaisina kuin ne ovat 30 päivänä toukokuuta 1969 annetussa laissa (343/69), näin kuuluviksi:

2 luku.

Holhottavista.

16 §.

Joka ei ole täyttänyt kahdeksatoista vuotta,

on holhouksen alainen eikä saa hallita omaisuuttaan. Viisitoista vuotta täyttänyt saa kuitenkin hallita, mitä hän omalla työllään on ansainnut.

17 §.

Jos holhooja katsoo, ettei holhottava alaikäisyytensä aikana tule saavuttamaan täysivaltaisuuden vaatimaa kypsyyttä ja vakavuutta, voi hän, holhottavan täytettyä seitsemätoista vuotta, ilmoittaa siitä tuomioistuimelle. Tuomioistuimella on valta, kuultuaan holhottavaa, pidentää holhousaikaa, kuitenkin enintään siihen asti kunnes asianomainen täyttää kaksikymmentäkaksi vuotta.

18 §.

Jos alaikäinen solmii avioliiton, ennen kuin on täyttänyt kahdeksantoista vuotta taikka 17 §:ssä mainitun holhouksenalaisuuden aikana, lakkaa holhouksenalaisuus.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 197 .

Tämän lain säännökset eivät vapauta suorittamasta elatusapua lapselle sen jälkeen kun lapsi on täyttänyt 18 vuotta, jos lapselle on

ennen tämän lain voimaantuloa vahvistettu suoritettavaksi elatusapua siihen saakka, kun lapsi on saavuttanut sopimuksessa tai päätöksessä määrätyn iän, joka on korkeampi kuin 18 vuotta.

Jos lapselle on ennen tämän lain voimaantuloa sopimuksella tai päätöksellä vahvistettu suoritettavaksi elatusapua siihen saakka, kun lapsi tulee täysivaltaiseksi, ei elatusapua ole tällaisen sopimuksen tai päätöksen nojalla suoritettava sen jälkeen kun lapsi on täyttänyt 18 vuotta.

Mitä 3 momentissa on säädetty, on vastavasti sovellettava, jos lapsen elatuksesta tehtyä sopimusta tai siitä annettua päätöstä tämän lain voimaantulon jälkeen muutetaan muutettujen olosuhteiden tai sopimuksen kohtuuttomuuden perusteella. Elatusvelvollisuuteen vaikuttavana olosuhteiden muutoksena ei ole pidettävä sitä, että lapsi lain tultua voimaan tulee täysivaltaiseksi täytettyään 18 vuotta.

Lapsen elatusta varten vahvistettu elatusapu, joka on erääntynyt sen jälkeen, kun lapsi on tullut täysivaltaiseksi, on maksettava lapselle.

4.

Laki

perintökaaren 9 luvun 1 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 5 päivänä helmikuuta 1965 annetun perintökaaren 9 luvun 1 §, sellaisena kuin se on 30 päivänä toukokuuta 1969 annetussa laissa (344/69), näin kuuluvaksi:

9 luku.

Oikeudesta tehdä ja saada testamentti.

1 §.

Joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, saa testamentilla määrätä jäämistöstään. Testamentin saa tehdä nuorempikin, jos hän on tai on ollut naimisissa, ja viisitoista vuotta täyt-

tänyt muutoinkin siitä omaisuudesta, jota hänellä on oikeus itse vallita.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 197 .

Ennen tämän lain voimaantuloa kuolleen henkilön tekemään testamenttiin on kuitenkin sovellettava aikaisempaa lakia.

5.

Laki

tuotantokomiteoista annetun lain 5 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan tuotantokomiteoista 30 päivänä joulukuuta 1949 annetun lain 5 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 30 päivänä toukokuuta 1969 annetussa laissa (349/69), näin kuuluvaksi:

5 §.

Tuotantokomitean jäsenen vaalikelpoisuuden ehtona on, että hän on Suomen kansalainen, joka on osoittautunut työssään tai tehtävässään pystyväksi sekä ennen vaalipäivää täyttänyt kahdeksantoista vuotta ja ollut asianomaisen

teollisuuslaitoksen palveluksessa vähintään kuusi kuukautta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 197 .

6.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §, sellaisina kuin niistä ovat 1 § muutettuna 14 päivänä tammikuuta 1972 ja 16 päivänä helmikuuta 1973 annetuilla laeilla (21/72 ja 151/73) sekä 2 § ensiksi mainitussa laissa, näin kuuluviksi:

12 luku.

Asianosaisista.*Asianosaisen puhevallan käyttäminen.*

1 §.

Asianosaisena riita-asiassa tai asianomistajana rikosasiassa olevan vajaavaltaisen puhevaltaa käyttää hänen holhoojansa tai laillisesti määrätty muu edustajansa. Jos vajaavaltaisella on oikeus vallita sitä, mikä on riidan kohteena tai mihin rikos on kohdistunut, taikka jos riita koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus, vajaavaltaisella on kuitenkin oikeus itse yksinään käyttää puhevaltaansa asiassa. Lapsen elatusta koskevassa asiassa käyttää holhooja yksin vajaavaltaisen puhevaltaa myös silloin, kun kysymys on lapsen oikeudesta saada elatusta täytettyään 18 vuotta.

Vajaavaltaisen henkilöä koskevassa asiassa vajaavaltaisella, jonka vajaavaltaisuus ei johdu

mielisairaudesta, heikontuneesta mielentilasta tai muusta niihin verrattavasta syystä, on oikeus itse yksinään käyttää puhevaltaa, jos hän on täyttänyt 18 vuotta. Jos hän on täyttänyt 15 mutta ei 18 vuotta, oikeus käyttää puhevaltaa sanotunlaisessa asiassa on vajaavaltaisella ja hänen holhoojallaan kummallakin erikseen.

2 §.

Vastaajana rikosasiassa vajaavaltainen käyttää puhevaltaansa itse, jos hän on syyntakeinen. Holhoojalla on kuitenkin lisäksi oikeus itsenäisesti käyttää puhevaltaa holhottavansa puolesta, jos tämä ei ole täyttänyt 18 vuotta. Jollei vastaaja ole syyntakeinen, käyttää puhevaltaa hänen holhoojansa tai laillisesti määrätty muu edustajansa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 197 .

Laki

rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 17 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan rikoslain voimaannpanemisesta annetun asetuksen 17 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on 16 päivänä helmikuuta 1973 annetussa laissa (139/73), näin kuuluvaksi:

17 §.

Jos 1 momentissa mainittu rikos tehdään vajaavaltaista vastaan, oikeus ilmoittaa rikos syytteeseen pantavaksi ja syyttää rikoksesta on vajaavaltaisen holhoojalla tai laillisesti määrättyllä muulla edustajalla. Holhoojaan ja edustajaansa nähden on tällöin noudatettava, mitä rikoslain 8 luvun 6 §:ssä ja tässä pykälässä on asianomistajasta säädetty. Mainittu oikeus on kuitenkin vajaavaltaisella yksin, mikäli rikos on kohdistunut omaisuuteen, jota hän saa

vallita, tai jos se koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus. Jos rikos kohdistuu vajaavaltaisen henkilöön eikä vajaavaltaisuus johdu mielisairaudesta, heikontuneesta mielentilasta tai muusta niihin verrattavasta syystä, tuo oikeus on 18 vuotta täyttäneellä vajaavaltaisella yksin sekä 15 vaan ei 18 vuotta täyttäneellä ja hänen holhoojallaan kummallakin erikseen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 197 .

Laki

lastensuojelulain 22 ja 23 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 17 päivänä tammikuuta 1936 annetun lastensuojelulain 22 §:n 1 momentti ja 23 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat 30 päivänä toukokuuta 1969 annetussa laissa (346/69), näin kuuluviksi:

22 §.

Sosiaalilautakunnan päättämä, 9 §:n 2 momentin c, d ja e kohdan mukainen suojelutoimenpide lakkaa lapseen nähden hänen täytettyään kuusitoista vuotta, mutta jatkuu 8 §:n 2 momentissa edellytetyissä tapauksissa senkin jälkeen, jollei lautakunta toisin päättä. Nuoreen henkilöön nähden lakkaa edellä sanottu toimenpide hänen täyttäessään kahdeksantoista vuotta, jollei lautakunta katso olevan syytä lakkauttaa sitä jo aikaisemmin.

23 §.

Sellaisen lapsen tai nuoren henkilön pitäminen lautakunnan huostassa, joka mainitaan 8 §:n 1 momentin e kohdassa tai saman pykälän 2 momentissa, lakkaa viimeistään hänen täyttäessään kahdeksantoista vuotta, ei kuitenkaan aikaisemmin kuin vuoden kuluttua huostanotosta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 197 .

9.

Laki

oppisopimuslain 4 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 22 päivänä syyskuuta 1967 annetun oppisopimuslain (422/67) 4 § näin kuuluvaksi:

4 §.

Alaikäinen, joka on täyttänyt viisitoista vuotta ja elättää itsensä omalla työllään, saa oppilaana itse tehdä oppisopimuksensa.

lista suostumusta tehdä oppisopimusta, jonka mukaan oppiaika alkaisi tai jatkuisi oppilaan tultua täysivaltaiseksi.

Holhoojalla tai uskotulla miehellä ei ole oikeutta alaikäisen puolesta ilman tämän kirjal-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 197 .

10.

Laki

merimieslain 10 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 30 päivänä kesäkuuta 1955 annetun merimieslain (341/55) 10 §:n 3 momentti näin kuuluvaksi:

10 §.

Ennen kuin alaikäinen otetaan merimiestöimeen, on hänen ikänsä selvitettävä väestörekisterinpitäjän tai muun viranomaisen antamalla todistuksella. Tällainen todistus on annettava lunastuksetta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 197 .

11.

Laki

sukunimestä annetun lain 13 §:n muuttamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 23 päivänä joulukuuta 1920 sukunimestä annetun lain (328/20) 13 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

13 §.

Muissa kuin edellisessä momentissa mainituissa tapauksissa tekee holhooja alaikäisen

tai mielisairaan puolesta 1 luvussa säädetyn hakemuksen. Holhooja on myös oikeutettu alaikäisen tai mielisairaan puolesta tekemään hakemuksen sukunimen muuttamisesta, kun hol-

hotin suku tai perhe muuttaa nimensä tahi Tämä laki tulee voimaan päivänä
sellaiseen hakemukseen muuten on erikoista kuuta 197 .
syytä.

Helsingissä 6 päivänä helmikuuta 1976.

Tasavallan Presidentti

URHO KEKKONEN

Oikeusministeri *Kristian Gestrin*